

วิเคราะห์กระบวนการของขั้น 5 ตามหลักพุทธญาณวิทยา*

An Analysis the Process of the Five Aggregates According to Buddhist Epistemology

พระแก้ว ฐิตสีโล (สุดเจเลีย), พระเทพวชิรวิมล และพระมหาสากุล สุภระเมธี
Phra Kaew Thitasrilo (Sudchaliao), Phrathepwachirawimol and Phramaha Sakol Supharamathi
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอรัญญิก
Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: prorishat@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการของขั้น 5 ในพุทธปรัชญา 2) ศึกษาหลักพุทธญาณวิทยาที่สัมพันธ์กับกระบวนการของขั้น 5 และ 3) วิเคราะห์กระบวนการของขั้น 5 ตามหลักพุทธญาณวิทยา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาจากพระไตรปิฎก งานวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับขั้น 5 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้เหตุผลและให้เหตุผล แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการของขั้น 5 ในพุทธปรัชญา พบว่า ขั้น 5 เป็นการรวมส่วนประกอบของกระบวนการแห่งชีวิต ได้แก่ กาย ความรู้สึก ความจำได้หมายรู้ สิ่งปรุงแต่ง ความรู้แจ้ง หรือเรียกอีกอย่างว่ารูปกับนาม ขั้น 5 มีความสำคัญในแง่เป็นลักษณะที่นำไปสู่การพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริง เพื่อให้ชีวิตหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสสาร
2. หลักพุทธญาณวิทยาที่สัมพันธ์กับกระบวนการของขั้น 5 พบว่า ได้แก่ รูปขั้นก่อให้เกิดความรู้เชิงรูปธรรม คือ ธาตุ 4 ส่วนอีก 4 ขั้นก่อให้เกิดความรู้เชิงนามธรรม ได้แก่ เวทนาขั้น คือ ธรรมชาติแห่งการเสวยอารมณ์ที่เป็นไปในกาย สัญญาขั้น คือ ความรู้อาการและเครื่องหมายต่างๆ ที่ถูกรู้ได้โดยอาศัยอายตนะทั้ง 6 สังขารขั้น คือ ความรู้ในเจตนาเป็นตัวนำตกแต่งจิตให้ดีหรือชั่ว วิญญาณขั้น คือ ความรู้แจ้งในอารมณ์ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 และทางใจ

*ได้รับบทความ: 25 มิถุนายน 2566; แก้ไขบทความ: 29 สิงหาคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 29 สิงหาคม 2566
Received: June 25, 2023; Revised: August 29, 2023; Accepted: August 29, 2023

3. เมื่อนำหลักพุทธญาณวิทยาไปวิเคราะห์กระบวนการของขันธแล้ว ทำให้ทราบว่า สรรพสิ่งล้วนเกิดมาจากการปรุงแต่งหรือประกอบขึ้นจากธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และยังมีองค์ประกอบอีก 4 อย่าง คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยที่เวทนาเป็นแดนก่อให้เกิดความรู้ในเรื่องความรู้สึกสุข สัญญา เป็นแดนก่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับระบบความจำ สังขาร เป็นแดนก่อให้เกิดความเกี่ยวกับตัวตน และวิญญาณ เป็นแดนก่อให้เกิดความรู้แจ้งในอารมณ์มีจักขุวิญญาณ เป็นต้น

คำสำคัญ: ขันธ 5; กระบวนการของขันธ; พุทธญาณวิทยา

Abstract

This research has objectives are: 1) to study the process of the five aggregates (Pancakhandha) in Buddhist philosophy, 2) to study the Buddhist epistemology related to the process of the five aggregates (Pancakhandha), and 3) to analyze the process of the five aggregates (Pancakhandha) according to Buddhist epistemology which is a documentary research by studying from the Tripitaka, Thesis work related to the five aggregates (Pancakhandha) and related research, used methods to analyze data by reasoning and reasoning, then presented the research results by descriptive analysis method.

The results of research found that:

1. The process of the five aggregates (Pancakhandha) in Buddhist philosophy, it is found that the five aggregates (Pancakhandha) are the combination of the components of the process of life, namely the body, the senses, the cognitive memory, the composition, the enlightenment, also known as the form and the name. It is a trait that leads to a realistic consideration in order for life to escape from the cycle of death and birth in matter.

2. Buddhist epistemology related to the process of the five aggregates (Pancakhandha), it was found that the form of the aggregate resulted in concrete knowledge, i.e., the four elements, while the other four aggregates resulted in abstract knowledge, i.e. the feeling that the nature of emotion was possible in the body, perception is the knowledge of symptoms and signs which can be realized by virtue of the six senses, mental formation is the knowledge of intentions that guides the mind for good or evil, consciousness is the insight in the emotions through the five senses and the mind.

3. After taking Buddhist epistemology to analyze the process of the five aggregates (Pancakhandha), it was known that all things were formed from the four elements, namely, earth, water, wind, fire, and there were also four other elements, namely feeling, perception, mental formation, and consciousness where feeling is the realm of happiness, perception is the realm of memory, mental formation is the realm of self, and consciousness is the realm of enlightenment in emotions, there is spiritual vision (Cakkhu), etc.

Keywords: The Five Aggregates (Pancakhandha); The Process of The Five Aggregates (Pancakhandha); Buddhist Epistemology

1. บทนำ

คำสอนเรื่องขันธ 5 เป็นคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคำสอนเกี่ยวกับมนุษย์ ปัญหาที่นักปรัชญาหรือทุกศาสนายังค้นหาความคำตอบที่แท้จริงไม่ได้ ในความเป็นจริงนั้นมนุษย์กำเนิดขึ้นจากธรรมชาติ เกิดขึ้นโดยเหตุและปัจจัย มีการกระทำ (กรรม) เป็นปัจจัยเบื้องต้น จากนั้นผลของการกระทำที่เกิดผลซึ่งไม่สามารถนำมาเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขได้ ขันธ 5 ในทางพระพุทธศาสนานั้นประกอบด้วยรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งสามารถย่อเข้ามาให้เป็น 2 ได้แก่ รูป และนาม คำสอนเรื่องขันธ 5 เป็นคำสอนที่มีความสำคัญในทางพระพุทธศาสนา แต่ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนส่วนมากยังไม่เข้าใจในหลักคำสอนเรื่องขันธ 5 นี้ทำให้เข้าใจความเป็นมาเป็นไปหรือกระบวนการของขันธ 5 ในยุคปัจจุบันเราจะเห็นได้ว่าภิกษุหรือนักบวชทั้งหลายไม่ค่อยจะสนใจศึกษาในเรื่องของธาตุขันธเท่าไรนัก ส่วนใหญ่จะมุ่งไปในเรื่องของสมาธิ หรือการเจริญวิปัสสนาเป็นส่วนมาก ในความเป็นจริงพระพุทธเจ้าท่านทรงตรัสสั่งสอนให้ภิกษุทั้งหลายศึกษาขันธ 5 ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายนี้คือ ทุกขอริยสัจ ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ ความประจวบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่ง ที่รักเป็นทุกข์ ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ 5 เป็นทุกข์

จากพุทธพจน์นี้จะเห็นได้ว่า อุปาทานการยึดมั่นถือมั่น ไม่ว่าจะเป็นการยึดมั่นถือมั่นในรูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ หากปล่อยวางไม่ยึดมั่นถือมั่นในขันธ 5 ทุกข์ก็จะหมดไปในปฏิจจสมุปบาท แสดงให้เห็นถึงกระบวนการการเกิดขึ้นของทุกข์ และการดับไปของทุกข์ เช่น อวิชชา ความไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทำให้เราทั้งหลายหลงวนเวียนอยู่ในคุกคือวัฏสงสาร ในทางกลับกัน หากอวิชชาดับไป เกิดความรู้ คือรู้และเข้าใจในความจริงของสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นความยึดมั่นถือมั่นในขันธ 5 ก็จะมีทุกข์ เพราะเมื่อรูปดับ เวทนามก็ดับเหมือนกัน สัญญาก็เหมือนกัน สังขารและวิญญาณก็เช่นกัน เป็นไปตามกฎธรรมชาติคือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง คือสิ่งที่ทนได้ยาก และอนัตตา

คือ ความมิใช่ตัวมิใช่ตน จะทำให้เราเข้าใจในสิ่งที่เรียกกันว่า บุคคล เป็นสิ่งที่สมมติกันขึ้นมาเพื่อแยกแยะให้รู้ว่ามีมนุษย์ นิสัตว์ประเภทต่างๆ หรือมนุษย์ลักษณะสูงขาวนี้คือ นายแดง ลักษณะตัวเล็กดำ คือนายเขียว เป็นต้น เป็นความจริงในระดับสมมติสัจจะ ชั้นที่ 5 (เบญจชั้น) ซึ่งเป็นหลักธรรมพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการรวมกันของปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเป็นอนัตตา ไม่ใช่อัตตา การมองเห็นมนุษย์เป็นอัตตา เป็นการมองเห็นที่ไม่ถูกต้องและเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นสัทธิการมองเห็นมนุษย์ภายใต้หลักชั้นที่ 5 และทำความเข้าใจกระบวนการของชั้นที่ 5 ที่ผูกมัดอยู่กับหลักปฏิบัติสมุปบาทจะทำให้เกิดความรู้จริง (ปรมาตสัจจะ) คือความรู้จริงความเห็นจริงของสิ่งทั้งหลายตามสิ่งที่มีนเป็น (พระมหาโยธิน โยธโก, 2561, หน้า 1)

เกี่ยวกับเรื่องความรู้ในทางปรัชญามีสาขาวิชาที่ศึกษาและค้นหาความจริงเกี่ยวกับความรู้ยู่หนึ่งสาขาวิชานั้นคือ ญาณวิทยา ญาณวิทยาหรือทฤษฎีความรู้ “เป็นสาขาปรัชญาที่มุ่งแสวงหาความรู้เกี่ยวกับความจริงคือสิ่งไหนที่จัดเป็นความรู้ สิ่งนั้นก็ต้องเกี่ยวข้องกับความจริง และสิ่งไหนที่เป็นจริงสิ่งนั้นก็ต้องเป็นความรู้ที่แท้จริงเช่นกัน การรู้ความจริงจึงเรียกว่าความรู้” (พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, 2547, หน้า 7) ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทความรู้หรือปัญญามีหลายระดับ การพัฒนาปัญญาจึงมีระดับแตกต่างกันออกไป เช่นกัน โดยเริ่มจากความรู้ระดับเบื้องต้น (โลกียะ) จึงถึงความรู้สูงสุด (โลกุตระ) เช่น หลักของคณมความรู้ (ปัญญา) ดังพระบาลีที่ว่า “ในอรรถธรรมนั้น ธรรมนี้คือ ความสำรวมอินทรีย์ ความสันโดษและความ สำรวมในปาฏิโมกข์ เป็นเบื้องต้นของภิกษุผู้มีปัญญา (ความรู้) ในศาสนา” (ขุ.ธ. 25/375/149) ความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเกิดจากการรับรู้ของจิต จิตจึงเป็นธรรมชาติ รู้อารมณ์ (อายตนะ) ทั้ง 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ ด้วยอาศัยทวารหรืออายตนะ ภายใน 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อใดจิตกระทบอารมณ์ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะ เมื่อนั้นผัสสะเกิดขึ้น และผัสสะนี้เองเป็นจุดเริ่มของความรู้-พินาน-วิญญาน (consciousness) เพราะพุทธปรัชญาเถรวาท ไม่เชื่อว่า “สิ่งข้างนอก” (The objective world) เป็นมโนภาพ (Idea) หรือจิตสร้างขึ้น แต่เป็นสิ่งที่มิได้อยู่เองนอกจิตของคนเรา (Exists by itself outside the human mind) แม้พินาน (หรือวิญญาน) ก็ได้เป็นสิ่งดั้งเดิม หรือเป็นสิ่งอันถือว่าอยู่เหนือผัสสะแต่อย่างใดกลับถูกถือว่าเกิดทีหลังผัสสะ ในที่สุดจิตมนุษย์ก็ได้ ถูกถือว่ามิอยู่อย่างเป็นเอกในตัวเอง และอยู่เหนือพินานเลย กลับถูกถือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากพินาน ดังคำอธิบายว่า “เพราะผัสสะ (ตา หู ฯลฯ รูป เสียง ฯลฯ + วิญญาน) เป็นปัจจัย การเสวยอารมณ์ (เวทนา) จึงมีบุคคลเสวยอารมณ์ใด ย่อมหมายรู้อารมณ์นั้น (สัญญา) หมายรู้อารมณ์ใด ย่อมตรัสรู้การอารมณ์นั้น (สังขาร)” (ม.ม. 12/248/225) จากข้อมูลพร้อมรายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเหตุให้ผู้วิจัยต้องทำวิจัยเพื่อศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการของชั้นที่ 5 เพื่อพิสูจน์ให้ผู้คนที่ทั้งหลายยอมรับความเป็นจริงของธรรมชาติ เพราะมัวแต่มาฝันไม่ยากให้มันหย่อนยาน อยากให้เต่งตึงอยู่ตลอดเวลา ก็เท่ากับว่าไม่มีปัญญา มีติดบอดอยู่จนวันตาย เพราะไม่เห็นความเป็นจริงตามธรรมชาติที่ท่านผู้รู้ได้ตรัสไว้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการของชั้น 5 ในพุทธปรัชญา
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธญาณวิทยาที่สัมพันธ์กับการกระบวนการของชั้น 5
3. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการของชั้น 5 ตามหลักพุทธญาณวิทยา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยใช้วิธีการค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยมาวิเคราะห์ และนำมาย่อยให้ได้ใจความ ทำให้ผู้ที่มาศึกษาเข้าใจได้ง่าย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) รวบรวมประเด็นหลักในการทำวิจัย 2) สืบหาเอกสาร นิตยสาร วารสาร เว็บไซต์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสาร นิตยสาร วารสาร เว็บไซต์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 4) ทำการแยกแยะประเด็นหลักและประเด็นรอง 5) จัดบันทึกข้อมูลตามประเด็นหลักในการทำวิจัยด้วยสมุด ปากกา กระดาษที่จัดเตรียมไว้ และ 6) รวบรวมประเด็นหลักและประเด็นรอง

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิทยาการวิจัยหรือวิธีการวิจัยสำคัญที่เรียกว่า การวิเคราะห์ (Analysis) ประกอบด้วย 1) การตีความ (Interpretation) 2) การใช้เหตุผล (Reasoning) และ 3) การให้เหตุผล (Arguing)

การสังเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยอย่างครบถ้วนแล้ว ในขั้นตอนสุดท้ายผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดออกมาเป็นองค์ความรู้ใหม่ (New knowledge) ผลิตออกเป็นหลักฐานใหม่ (New evidence) และเขียนรายงานการวิจัย เพื่อเสนอขออนุมัติจบการศึกษาของหลักสูตร การนำเสนอข้อมูล ในการสรุปกระบวนการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์อย่างสมบูรณ์แล้ว มาทำการเขียนพรรณนาความ ดังนี้ 1) บทสรุปที่เป็นการวิเคราะห์ในลักษณะรวบยอด หรือเป็นประเด็นสำคัญ 2) อภิปรายความเห็นของผู้วิจัย และ 3) ข้อเสนอแนะ ซึ่งแบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของวิจัยและข้อเสนอแนะของผู้ที่สนใจในการศึกษาวิจัยต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์กระบวนการของชั้น 5 ตามหลักพุทธญาณวิทยา โดยได้ทำการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยอย่างครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ชั้น 5 เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวทุกคนทุกท่าน ไม่ว่าจะเป็น ศาสนาใด หรือแม้กระทั่งสัตว์เดรัจฉานที่มีลักษณะแตกต่างจากมนุษย์ ต่างก็มีชั้น 5 สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่าเรา

จะมาเรียนรู้เมื่อเราได้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ผู้เกิดก่อนควรแนะนำ ในพุทธปรัชญานี้ก็เช่นกัน พระองค์ท่านทรงศึกษาตนเอง ให้รู้จักตนเองอย่างแจ่มแจ้ง รู้จักกระบวนการของขั้น 5 อย่างแจ่มแจ้ง เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการพ้นออกจากความเวียนว่ายตายเกิด ในกระบวนการของขั้น 5 ไม่ว่าจะเป็นรูป ที่ก่อเกิดจากธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ กระบวนการของเวทนาที่มาอาศัยธาตุ 4 ล้วนแต่เกิดจากเหตุปัจจัย ทั้งสิ้น ดังนั้นกระบวนการของขั้น 5 ในพุทธปรัชญานั้น เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และนำมา ถ่ายทอดให้แก่ชนรุ่นหลังได้ศึกษาและนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์เหมือนกับที่สาวก คือพระอริยสงฆ์ ผู้เป็นสัทธิพยาณในการศึกษาคำสั่งสอนของพระองค์ท่าน เพราะกรรมจำแนกสัตว์ให้เห็นความแตกต่าง อย่างสิ้นเชิง แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย การได้เกิดมาสิ่งที่ไม่เหมือนกันก็คือ รูปร่างลักษณะ ความมุ่งมั่น อุบิสัย คุณธรรมภายในใจ ทุกความสำเร็จมาจากการลงมือทำ แล้วใจนี้แหละเป็นใหญ่เป็นสำคัญ หากใจไม่มุ่งมั่นตั้งมั่นที่จะสำเร็จ การศึกษากระบวนการของขั้น 5 ก็เช่นกัน หากไม่เห็นความเป็นจริงของขั้น 5 ไม่ยอมรับว่าเราไม่ใช่ขั้น 5 ขั้น 5 ไม่ใช่เรา เป็นแต่เพียง รูปและนามที่มาประชุมขึ้นเท่านั้น เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ก็เพราะว่ามนุษย์ทุกคนล้วนอาศัยธรรมชาติเป็นอยู่ และธรรมชาติ ดิน น้ำ ลม ไฟ ก็คืนสู่ธรรมชาติ เมื่อร่างกายหรือธาตุขั้นนั้นเสื่อมลง

ในความสำคัญของขั้น 5 นั้น เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงเพื่อ ออกจากสังสารวัฏ เป็นสิ่งที่พุทธบริษัททั้งหลายควรเอาใจใส่ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เป็นสภาวะธรรมที่แสดง ให้ให้เห็นความไม่เที่ยง เพราะการเปลี่ยนแปลง แสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ยึดมั่นเอาไว้ไม่ได้ หากมีการ หลงยึดว่าเป็นตัวเป็นตน ความทุกข์ก็ตามมาเป็นสภาวะที่หาตัวตนที่แท้จริงไม่ได้ เพราะอาศัยได้ชั่วคราว บุคคลจึงเกิดการยึดติด สุดท้ายก็รักษาให้คงอยู่ตลอดไปไม่ได้ เพราะต้องเสื่อมสลายไปนั่นเอง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณขั้น ก่อให้เกิดความรู้ เชีงนามธรรม ในความเป็นจริงนั้นความรู้ที่ก่อให้เกิดชีงนามธรรมในขั้น 5 นั้นซึ่งรูปที่บังถึงอยู่แล้วว่าเป็น สิ่งที่รวมตัวกันขึ้นจากธาตุ 4 ที่เป็นดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งประกอบขึ้นมาเป็นตัวเป็นตน นามธรรมที่มาอาศัย รูปอันนี้แก่ เวทนา ซึ่งเวทนานี้มีอยู่ทุกหนแห่งทั่วร่างกาย มีอาการ 32 นั้นล้วนมีเวทนาอาศัยอยู่ ยกตัวอย่างเช่น สิ่งที่เป็นกระดูกเมื่อมีของแข็งมากกระทบย่อมเกิดเวทนาขึ้น หรือแม้แต่ในวินาทีที่เราทำการ ย่อยอาหารโดยการเคี้ยวเมื่อฟันกระทบลิ้นย่อมส่งผลให้เกิดเวทนาขึ้น หรือแม้กระทั่งสิ่งที่ เป็นของแข็ง เช่น ฟันหากมีอาการของความเจ็บปวดเกิดขึ้นนั่นแหละคือเวทนา ความรู้ชีงนามธรรมนั้นมีอยู่ทั่วร่างกาย เวทนา ที่เป็นนามธรรมหรือสัญญาขั้นที่เป็นนามธรรมก็ส่งผลให้เกิดความรู้ชีงนามธรรมอยู่เสมอ นอกจากสังขาร ขั้นในขั้น 5 นั้นอันได้แก่ความคิดปรุงแต่ง สิ่งนี้ทำให้เกิดความรู้ชีงนามธรรมได้ เช่นสิ่งที่เจอผ่านมา เป็นสิ่งที่เราประทับใจเมื่อเรารำลึกนึกถึง นั้นนามธรรมได้แสดงออกถึงความเป็นนามธรรมแล้ว ส่วนตัว วิญญาณขั้นนั้นอาศัยรูปที่เป็นอายตนะภายใน อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นที่อาศัยทำให้เราได้ ศึกษาอยู่เป็นประจำ ไม่ว่าตาจะเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นการที่สัมผัสนั้นแหละคือกระบวนการ

ของนามธรรมที่เกิดขึ้น ชั้น 5 นอกจากรูปแล้ว เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ คือ ชั้น 4 ที่เรียกว่า นามธรรม เขาทำงานของเขาอยู่เรื่อยแม้ว่าเราจะไม่สติหรือไม่มีการระลึกก็ตาม เขาทำงานด้วยความเชื่อตรงอยู่เสมอ แต่ความเชื่อตรงของเขาก็ขึ้นอยู่กับรูปที่เป็นธาตุ 4 ชั้น 5 นั้นเอง เมื่อโลกมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่นร่างกาย เกิดการเปลี่ยนแปลง จะเห็นได้ว่า นามธรรมก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่นบุคคล กำลังอาบน้ำ เขาได้นำร่างกายไปสู่ฝักบัวหรือทำให้มีน้ำ ขึ้นมาราดตามศีรษะ น้ำนั้นย่อมไหลลงมาสู่เบื้องล่าง นามธรรมที่รู้สึกได้ย่อมเกิดขึ้นเพราะว่าเวทนาหรือสัญญาหรือสังขารชั้นย่อมเกิดขึ้น ว่าสิ่งเหล่านี้เป็น สิ่งที่เราเคยเจอมาตั้งแต่คลอดออกมาจากท้องแม่ นามธรรมได้ส่งผลให้เขาได้รับรู้ในนามทั้ง 4 นั้นเลย มันเป็นเวทนาชั้น สัญญาชั้น ที่จำได้หรือสังขารชั้น ที่เกิดความคิดปรุงแต่ง และวิญญาณชั้นเกิดขึ้น

ดังนั้น ความรู้เชิงนามธรรมเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาเพราะว่าเราไม่สามารถมีสติระลึกอยู่ในกาย ตลอด นามธรรมจึงเป็นเสมือนว่าไม่ได้เกิดขึ้น สิ่งที่เราสังเกตได้นามธรรมทั้ง 4 ที่เกิดขึ้นนั้น เพราะความเด่นชัดของรูปที่ไปกระทบกับบางสิ่งบางอย่างจึงทำให้เราระลึกฐานามธรรมนั้นได้ชัดเจน

หลักญาณวิทยาที่สัมพันธ์กับกระบวนการทำงานของชั้น 5 จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษา และเรียนรู้ใน กระบวนการทำงานของชั้น 5 ที่มีความสัมพันธ์กับหลักของญาณวิทยานั้น หลักการทำงานของชั้น 5 เป็นสิ่งที่มีอยู่กับทุกคนอยู่แล้ว ซึ่งถ้าหากใคร ไม่ว่าจะเป็นนักบวชหรือบุคคลผู้แสวงหาวิโมกข์หรือแสวงหา วิมุตติความหลุดพ้น ย่อมนำชั้น 5 ขึ้นมาพิจารณา ในการปฏิบัติธรรม ของภิกษุหรือสามเณรหรือของพ่อ แม่ครูบาอาจารย์ที่ผ่านมา ท่านทั้งหลายเหล่านั้น ล้วนเอาชั้น 5 มาเป็นเครื่องมือในการเจริญวิปัสสนา ให้เห็นตามความเป็นจริงว่าชั้นทั้ง 5 อันประกอบด้วยรูป รูปที่ประกอบด้วยธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ นั้น นำพาซึ่งความทุกข์ เพราะความไม่รู้ในความเป็นจริงของธาตุชั้นทำให้เกิดอุปาทานหรือความยึดมั่นถือมั่น ขึ้นในตัวของคนแต่ละคน เมื่อได้มาศึกษาเรียนรู้ในสิ่งที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ ในการทำวัตรเช้าตั้งแต่บทสวดที่ว่า สงฆิตเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา ว่าโดยย่ออุปาทานในชั้นทั้ง 5 เป็นตัวทุกข์ การมาพิจารณาในรูปแบบของการชี้แจง หรือว่าที่ตรงไปในจุดที่ท่านได้อธิบายไว้ ทำให้เกิดความเห็นตรงเหมือนดังที่ท่านตรัสไว้ สิ่งที่ยึดมั่นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้นั้น ท่านได้เชิญชวน ให้เรามาศึกษา ให้เรามาทดลองและเรียนรู้ สิ่งไหนที่ท่านให้เชื่อหากพิจารณาไตร่ตรองแล้ว สมเหตุสมผล ดีแล้ว จึงควรเชื่อหรือนำไปประพฤติปฏิบัติตามพุทธองค์ที่ทรงแนะนำ ให้เราทำตาม ปฏิบัติตาม เชื่อตาม ผลที่เกิดจากการปฏิบัตินั้นแหละจะมาสสนับสนุนความเชื่อของเราให้มีความมั่นคงในสิ่งที่ท่านตรัสไว้ ชั้น 5 อันประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ นั้น ซึ่งหากจะอธิบายให้แจ่มชัดหรือให้ เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งแล้ว ควรนำไปพิสูจน์ด้วยตัวท่านเองเถิด ผลไม่ว่าหอมหวานปานน้ำผึ้งหากมิได้ ลองชิม มีหรือจะรู้ในรส เพียงมือสัมผัส หรือกายถูกต้อง ยังมีอาจทราบซึ่งถึงรสชาติได้

ฉะนั้น บ่อเกิดแห่งความรู้ หากมองไปในด้านของพุทธศาสนาแล้วพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ดังนี้ว่า ที่มาแห่งความรู้ันเกิดจากสุตตมยปัญญา ซึ่งได้จากการฟัง ฟังมากก็รู้มาก เป็นวิธีการหนึ่งที่สมัย พุทธกาล

ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสัทธรรมแล้วยังประโยชน์แก่ชนหมู่มาก ก็เพราะเขาเหล่านั้นได้ใช้สุดตยปัญญา จินตามยปัญญา การใช้จินตนาการพิจารณาคิดไตร่ตรองด้วยเหตุและผล หรือจะพิจารณาไปในของสิ่งนั้น ว่ามันไม่เที่ยง ว่ามันเป็นทุกข์ ว่ามันทนได้ยาก ว่ามันไม่เกิดขึ้นแน่สักวันหนึ่ง มันก็ต้องเสื่อมสลายไป หารูปร่างตัวตนไม่ได้ ความรู้ที่ได้จากจินตามยปัญญานี้ ก็สามารถทำให้บุคคลนั้นพ้นทุกข์ได้เช่นกัน ภาวนามยปัญญา เป็นสิ่งที่ละเอียด ลึกซึ้ง คำภีรภาพยิ่ง ความรู้ชนิดนี้ที่จะเกิดขึ้น บุคคลต้องมีประสบการณ์ในการฟัง ในการคิดพิจารณามาแล้ว ภาวนามยปัญญานั้น เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเท่าทันกับสถานการณ์ ความรู้ระดับนี้จะเกิดขึ้นได้นั้น บุคคลต้องฟังมากคือสุดตยปัญญามากๆ และจินตนาการหรือ จินตามยปัญญา ก็ฝึกฝนมาก เป็นบุคคลผู้มีสติสัมปชัญญะพอสมควรหรืออย่างมาก ความรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้านั้นเป็น ความรู้ที่มีความเร็ว หากบุคคล ไม่ได้เตรียมหรือฝึกฝนไว้ดีแล้ว ความรู้ชนิดนี้ย่อมเกิดขึ้นได้ยากความรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ใดหากเรามีภาวนามยปัญญาหรือหากเราใช้เครื่องมือที่ว่า ภาวนามยปัญญาย่อมเห็น ย่อมรู้ ปัญญาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าสามารถ นำไปละความโลภ ความโกรธ ความหลงได้ เพราะว่าสิ่งที่มากระทบเราทุกวันนี้ก็มีอยู่ 3 อย่าง เป็นต้น

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กระบวนการของขั้นที่ 5 นั้นเป็นไปตามธรรมชาติเพราะว่านามทั้ง 4 นั้นอาศัยกาย (รูป) เป็นอยู่และอาศัยรูปเป็นดังสถานที่เกิด เช่น เวทนาทางกาย เจ็บขา ปวดแขน หลักพุทธญาณวิทยาก็อาศัยเกิดขึ้นตามมา เป็นองค์ความรู้ หรือเป็นการรับรู้สภาวะที่เวทนานั้นเป็นอยู่ รูปที่ประกอบด้วยธาตุ ทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ เพราะสิ่งนี้เกิดสิ่งนี้จึงเกิด สัญญาก็เช่นกัน เพราะรูปมี เวทนาจึงมี เพราะเวทนามี สัญญาจึงมีเพราะสัญญามีสังขารจึงมี เพราะสังขารมี วิญญาณจึงมีทั้งหลายเหล่านี้เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ ธรรมชาติของกาย (รูป) ก่อให้เกิดธรรมชาติของนาม

เวทนาเป็นสภาวะเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อว่าโดยองค์ประกอบแล้วแล้วมีอยู่ 5 ประการ คือ (1) สุข หมายถึง สุข ความสุข ความสบายทางกาย (2) ทุกข์ หมายถึง ความทุกข์ ความไม่สบาย ความเจ็บปวดทางกาย (3) โสมนัส หมายถึง ความแค้นขื่น ความปลื้มใจ ความสุขใจ (อันเกิดจากจากจึงก่อให้เกิด โสมนัส) (4) โทมนัส หมายถึง ความเสียใจ ความเศร้าโศก ความเศร้าหมอง ความทุกข์ใจ (อันเกิดจากทุกข์ จึงก่อให้เกิดโทมนัส) และ (5) อุเบกขา หมายถึง ความรู้สึกเฉยๆ ไม่สุขไม่ทุกข์ สภาวะที่เป็นนามธรรมที่กล่าวมาทั้ง 5 ประการเหล่านี้เองเป็นแดนก่อให้เกิดความรู้ในเรื่องความรู้สึกสุขทุกข์ ความเจ็บปวด ความทรมาน การเสพเสวยอารมณ์ และมีอื่นๆ อีกมากมายหลายอย่าง

สัญญา แปลว่า ความจำได้ ความหมายรู้ได้ คือ ระบบความจำที่สามารถจำคน สัตว์ สิ่งของ และเหตุการณ์ต่างๆ ได้ เช่น จำสิ่งของ จำเสียง จำกลิ่น จำรส จำชื่อคน จำหนังสือ จำเรื่องราวในอดีตได้ว่า สีเขียว สีแดง ไฟระเริง หอม หวาน เป็นต้น เรียกภาวะที่มีความจำคลาดเคลื่อน จำผิดๆ ถูกๆ หรือมีสติ ฟั่นเฟือนเหมือนคนบ้าว่า สัญญาวิปลาส ความรู้ความเข้าใจที่เป็นความจำได้หมายรู้ที่กล่าวแล้วนั้น คำว่า สัญญา ในความหมายของขั้นที่ 5 ตามนัยแห่งพุทธญาณวิทยาจึงเป็นแดนก่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับระบบ

ความจำที่สามารถจำคน สัตว์ วัตถุ สิ่งของ และเหตุการณ์ต่างๆ ได้

สังขารในงานวิจัยนี้ หมายถึงสังสารวัฏ ซึ่งหมายถึงกองสังขาร ส่วนที่เป็นความคิดปรุงแต่ง โดยสามารถแยกแยะสิ่งต่างๆ ที่รู้สึกหรือจดจำได้ เป็นสุขเป็นทุกข์ หรืออีกนัยหนึ่งสังขารหมายถึงสภาพที่ปรุงแต่งจิต เป็นคุณสมบัติต่างๆ ที่ปรุงแต่งจิต ได้แก่เจตสิก 9 ดวง ยกเว้นเวทนาและสัญญาและสังขารวัฏฏ์อีกนัยหนึ่งหมายถึงธรรม คือสิ่งต่างๆ หรือธรรมทางโลกต่างๆ ที่ไปปรุงแต่งจิตให้เกิดสัญญาเจตนา (ความคิดอ่านหรือเจตนา) สภาพที่ปรุงแต่งจิตให้เป็นไปต่างเหล่านี้เองเป็นแดนก่อให้เกิดความคิดเกี่ยวกับตัวตน ร่างกาย ปรุงแต่งขึ้นเป็นร่างกาย และจิตใจรวมกัน หรือรวมหมายถึงความคิดด้วย

วิญญานตามนัยแห่งขั้น 5 หมายถึง กองวิญญานหรือความรู้สึกรับกระทบกับสิ่งต่างๆ ผ่านทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ ความรู้ความเข้าใจดังกล่าวจึงจัดเป็นแดนก่อให้เกิดความรู้แจ้งในอารมณ์มีจักขุวิญญาน ความรู้อารมณ์ทางตา คือ รูปรูปด้วยตา โสทวิญญาน ความรู้อารมณ์ทางหู คือ ได้ยินทางหู เป็นต้น สัญญา แปลว่า ความจำได้ ความหมายรู้ได้ คือ ระบบความจำที่สามารถจำคน สัตว์ สิ่งของ และเหตุการณ์ต่างๆ ได้ เช่น จำสิ่งของ จำเสียง จำกลิ่น จำรส จำชื่อคน จำหนังสือ จำเรื่องราวในอดีตได้ว่าสีเขียว สีแดง ไฟเพราะ หอม หวาน เป็นต้น สังขารในงานวิจัยนี้หมายถึงสังสารวัฏ ซึ่งหมายถึงกองสังขาร ส่วนที่เป็นความคิดปรุงแต่ง โดยสามารถแยกแยะสิ่งต่างๆ ที่รู้สึกหรือจดจำได้ เป็นสุขเป็นทุกข์ ร้อนเย็น หนักเบา ก็ระลึกได้ รูปลักษณะเป็นต้นเหตุแห่งความเกิดมี และรูปลักษณะก็เป็นสาเหตุของการทำลาย เป็นทั้งผู้ก่อและผู้ทำลาย เหมือนเวลาที่กลืนกินทุกสรรพสิ่งแม้ตัวมันเอง กระบวนการของขั้นนี้ก็เช่นกัน สุดท้ายก็ไม่พ้นไปจากไตรลักษณ์ ไม่เที่ยงมีอยู่ในรูปและนาม ยึดไว้ไม่ได้ บังคับไม่ได้ มีอยู่ในรูปนาม ไม่มีตัวตนที่แน่นอน คือเป็นอนัตตาก็มีอยู่ในรูปนาม

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

ขั้น 5 เมื่อว่าโดยสภาพที่เป็นธรรมขั้นปรมาตมแล้วจะพบว่าแท้ที่จริงแล้วขั้น 5 จะมีสภาพสืบต่อกันไปดำรงอยู่ในลักษณะเป็นเพียงกระแสเท่านั้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวทางของพระโสภณมหาเถระ (มหาศีลยาตอ) (2549) ได้กล่าวในหนังสือมหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน ความว่า “พระผู้มีพระภาคทรงแสดงขั้น 5 โดย จำแนกเป็นรูปและนามที่เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยซึ่งเรียกว่า ปฏิจสมุปบาท ขั้นเหล่านี้ไม่ใช่อัตตา และไม่ยึดติดนอกเหนือไปจากขั้นทั้ง 5” ซึ่งความเข้าใจเรื่องขั้น 5 นี้ ส่งผลให้เข้าใจถึงความ เป็นอนัตตา ได้โดยตรง เพราะมีเพียงขั้นเท่านั้นที่ดำเนินไปตามเหตุปัจจัย โดยปราศจากตัวตนหรือตัวเราของเรา เมื่อไม่มีเหตุปัจจัย ขั้นก็เกิดขึ้นไม่ได้ ส่วนเรื่องความเห็นผิดว่ามีตัวตน เรียกว่า อัตตทิฏฐิหรือ สักกายทิฏฐิ จำแนกโดยขั้น 5 ออกได้อย่างละ 4 คือ รูปเป็นอัตตา อัตตามีรูป รูปมีอยู่ในอัตตา และอัตตา มีอยู่ในรูป เป็นต้น

ชั้น 5 เป็นเรื่องแสดงถึงการมีชีวิต การใช้ชีวิต การดำเนินชีวิต ตลอดจนมีวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคน ในความหมายคือเป็นสิ่งก่อหรือเป็นองค์ประกอบให้เกิดสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะตัวตนของมนุษย์มีความชัดเจน มากกว่าสิ่งอื่นใด ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ผู้แต่งหนังสือนิพพาน อนัตตา ความว่า “กล่าวถึงชั้น 5 เป็นคำตอบหนึ่งของคำถามเกี่ยวกับชีวิตว่า หลักพุทธธรรมมีความเกี่ยวข้องเป็นพิเศษกับเรื่องชีวิต โดยแสดงส่วนประกอบต่างๆ ของชีวิตที่ครอบคลุมทั้งรูปธรรมและนามธรรมหรือวัตถุ และจิตใจ โดยแยกพิจารณาเป็นพิเศษในด้านจิตใจ การแสดงส่วนประกอบต่างๆ ทำได้หลายรูปแบบ ซึ่งชั้น 5 เป็นแบบหนึ่ง นอกจากนี้ ชั้น 5 ยังเป็น สังขตธรรมตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ แต่นิพพานเป็น อสังขตธรรม ซึ่งขัดแย้งและตรงกันข้ามกับอนัตตา เพราะเป็นอนัตตาเท่านั้น พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้ พิจารณาชั้น 5 ว่าเป็นอนัตตา

การศึกษาเชิงความสัมพันธ์ระหว่างชั้นกับปฏิจจสมุปบาท ทำให้ทราบว่า แท้ที่จริงแล้วการศึกษา ทั้ง 2 เรื่องนี้ล้วนเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ ความไม่สบายกายใจ หรือเรียกว่า ความโทมนัสก็ได้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพระมหาพิสุตน์ จันทวโร (พระนิรมย์) (2554) ผู้ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปฏิจจสมุปบาทกับชั้น 5 ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา พบว่า ปฏิจจสมุปบาท กับชั้น 5 มีความสัมพันธ์ คือ นำมาซึ่งทุกข์อย่างเดียวกัน สงเคราะห์เข้ากันได้กับรูปนาม อวิชชาเป็น เหตุให้เกิดอุปาทาน ชั้น 5 โดยปิดบังชั้น 5 ไว้ในอดีต ปัจจุบัน อนาคต และในการปฏิบัติวิปัสสนา ภาวนาผู้ที่เจริญปฏิจจสมุปบาทก็คือเจริญชั้น 5 ผู้ที่เจริญชั้น 5 ก็เป็นอันเจริญปฏิจจสมุปบาทได้แก่ การเจริญธรรมทั้ง 2 อย่างนี้ เรียกว่า เจริญรูปและนาม เมื่อเจริญวิปัสสนาภาวนาแล้วก็สามารถบรรลุโลกุตระปัญญาหรือบรรลุโพธิญาณได้

การมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่เกี่ยวกับเวทนาชั้นว่า เวทนาเป็นแดนก่อให้เกิดความรู้ในเรื่องความรู้สึกสุขทุกข์ ความเจ็บปวด ความทรมาน การเสพส่วยอารมณ์ และมีนัยอื่นๆ อีกมากมายหลายอย่างนั้น จะมีความสอดคล้องกับพระปริตดา อภิวิโร (บัวสด) (2560) ผู้ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาทุกข์เวทนา เพื่อการบรรลุดุจธรรมตามแนวเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน พบว่า กองสังขาร เป็นนามธรรมที่เกิดร่วมกับ วิญญาณชั้น ในขณะที่กำลังรับรู้อารมณ์ สังขารชั้น จะปรุงแต่งวิญญาณให้เป็นไปตามตน ซึ่งมีทั้งฝ่ายดี และฝ่ายไม่ดีได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิณฺณิ อัสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ สังขารชั้นเหล่านี้เป็นฝ่ายอกุศล ส่วนฝ่ายกุศล ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ศรัทธา สติ ปัญญา อโลภะ อโทสะ อโมหะ เป็นต้น สังขารชั้นจึงเป็นส่วนประกอบของชีวิตทางนามธรรม สังขารชั้น จึงสงเคราะห์ลงในฝ่ายนาม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

กระบวนการของชั้น 5 ตามหลักพุทธญาณวิทยา เป็นความรู้ความเข้าใจในแง่ที่ว่า บ่อเกิดแห่งความรู้ นอกจากจะปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาแล้ว ได้แก่ สุตตมยปัญญา การฟังก่อให้เกิดความรู้

ในกระบวนการนี้เกี่ยวเนื่องมาจากกระบวนการของขันธ เป็นความรู้ที่มาจากประสบการณ์ และหลังประสบการณ์ก็ได้ อยู่ที่เรื่องราวที่ได้ฟัง และขึ้นอยู่กับตัวของบุคคลด้วย การที่จะนำความรู้ที่ได้ฟังไปใช้สิ่งที่ควรตระหนักอีกอย่างที่สำคัญก็คือ ความสมเหตุสมผลของความรู้ ซึ่งเป็นปรัชญาของชาวตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นพุทธญาณวิทยาหรือญาณวิद्याล้วนเกิดมาจากการปรุงแต่งหรือประกอบขึ้นจากธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อันได้แก่ มนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นผู้ประกอบขึ้นจากดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นรูป และมีนามธรรมอีก 4 อย่าง คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นองค์ประกอบทำให้เกิดกระบวนการความรู้ รู้ความสุข ความทุกข์ โสมนัส หมายถึงความแค้น ความปลื้มใจ โทมนัส หมายถึงความเสียใจ ความเศร้าโศก ตลอดจน อูเบกขา หมายถึงความรู้สึกเฉยๆ ไม่สุขไม่ทุกข์ และวิญญาณที่เป็นความรู้แจ้งเมื่ออายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เป็นต้น

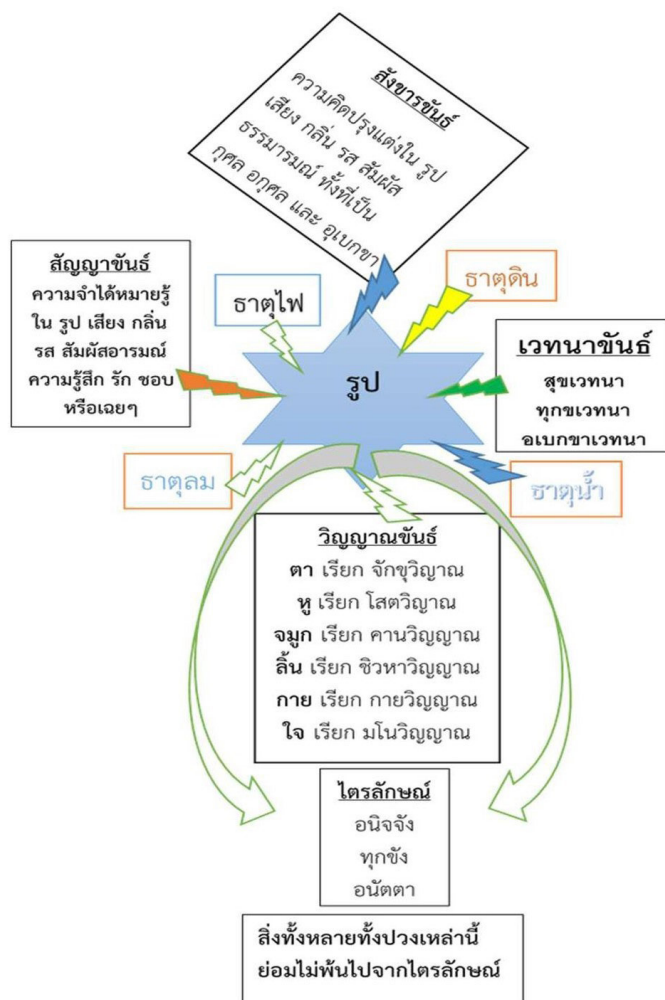
2. ข้อเสนอแนะการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์แนวคิดของขันธ 5 สู่การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิตใจของเยาวชนคนในสังคมไทยปัจจุบัน

2.2 การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์ญาณขันธสู่การพัฒนาจิตใจของผู้ครองเรือนในสังคมไทยปัจจุบัน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ธรรมชาติของความรู้ มีองค์ประกอบที่หลากหลาย กว่าจะมาเป็นความรู้ที่สำเร็จรูปและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งตนเองและสังคมแล้ว ต้องผ่านกระบวนการต่างๆ มากมาย กระบวนการของขันธ 5 ก็เช่นกัน แม้จะก่อตัวมาจากธรรมชาติ กว่าจะมีการค้นพบและนำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับผู้ค้นพบ ต้องผ่านการคัดกรองจากผู้รู้มาก่อน พุทธญาณวิทยาที่ได้ศึกษา เมื่อนำมาวิเคราะห์ผ่านกระบวนการต่างๆ องค์ความรู้ที่ได้ย่อมมีความชัดเจนน่าเชื่อถือ ส่วนกระบวนการของขันธเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติอยู่แล้ว เมื่อนำมาวิเคราะห์โดยใช้หลักพุทธญาณวิทยา ก็ทำให้ได้รู้ถึงความเป็นจริงของขันธทั้ง 5 ว่ามีความเป็นมาอย่างไร และนำความรู้ที่ได้มานั้นนำมาใช้อ่่มใส่ตนเอง รู้เห็นตัวตนตามความเป็นจริงด้วย โดยผู้วิจัยสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ ตามละเอียดภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- พระปริดา อภิวิโร (บัวสด). (2560). *ศึกษาทุกขเวทนาเพื่อการบรรลุธรรมตามแนวเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน*. (สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ). (2547). *การศึกษาวิเคราะห์ญาณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท: ศึกษาเฉพาะในกรณีวิเสสวิสุทธิมรรค*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาพิสุตน์ จนทวโส (พระนิรมย์). (2554). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสมุปบาทกับชั้น 5 ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาโยธิน โยธโก. (2561). การจัดการชั้น 5 เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนามนุษย์ในพระพุทธศาสนา. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). (2549). มหาสติปัฏฐานสูตรทางสู่พระนิพพาน (พระคันธสาราภิงค์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ไทยรายวัน.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2564). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

